

ВІД ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СТОЛИЦІ ДО ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ МІСТА КИЄВА

У статті показано особливості нормативної та організаційної інституціоналізації міської правової системи у столиці України. Попри домінування у правовій системі міста Києва програмних та правозастосовних актів, констатується інтенсифікація нормотворчої діяльності, спрямованої на створення специфічного типу правової нормативності. Доводиться, що перехід від виконання столичних функцій до формування самостійної правової системи є виразом загальної тенденції розвитку столичних міст у Європі, адже вони є важливими організаційними акторами у політичному житті країни. У статті надано змістовну характеристику основним нормативним актам столичного права, розкрито особливості здійснення міського самоврядування.

Ключові слова: міська правова система, міське право, правова система міста Києва, столичне право, правовий статус міста Києва.

В статье показаны особенности нормативной и организационной институционализации городской правовой системы в столице Украины. Несмотря на доминирование в правовой системе города Киева программных и правоприменительных актов, констатируется интенсификация нормотворческой деятельности, направленной на создание специфического типа правовой нормативности. Доказывается, что переход от выполнения столичных функций к формированию самостоятельной правовой системы является выражением общей тенденции развития столичных городов в Европе, ведь они являются важными организационными актерами в политической жизни страны. В статье дана содержательная характеристика основным нормативным актам столичного права, раскрыты особенности осуществления городского самоуправления.

Ключевые слова: городская правовая система, городское право, правовая система города Киева, столичное право, правовой статус города Киева.

The article shows the peculiarities of normative and organizational institution making process of the urban legal system in the capital city of Ukraine. Despite the domination of program and law enforcement acts in the urban legal system of Kyiv, we can claim that there is intensification of law-making activity aimed on creation of a specific type of legal norms. It is proved that transformation from functioning as the capital of the state to the formation of an independent legal system is the reflection of the general tendency in the development of the capital cities in Europe, as they are the important organizational agents in the political life of a country. The meaningful characteristic of the main normative acts of the capital city law is presented in the article, the peculiarities of local self-government fulfillment are described.

Key words: City legal system, urban law, legal system in Kyiv, capital law, legal status of Kyiv.

Вступ. Формування цілісного загальнонотеретичного дискурсу міського права та міської правової системи неодмінно передбачає звернення до емпіричних аспектів цієї проблематики. Особливо важливим це є у зв'язку з необхідністю аргументації тези щодо правового плюралізму у становленні та нормативному й інституційному оформленні правових систем сучасних українських міст.

У цьому контексті перехід від теоретичного до емпіричного аналізу міської правової системи прямо пов'язаний з тією обставиною, що розвиток нормативів, цінностей та інститутів міського права в Україні поступово сягає того рівня, який дозволяє констатувати наявність специфічних рис у правових системах багатьох українських міст. Але при цьому у загальносоціальному аспекті становлення міської правової системи в Україні не може виходити за рамки загального процесу урбанізації суспільства, а, отже, ми маємо враховувати, що лише великі міські агломерації, довкола яких формується особливий економічний, правовий та політичний простір, можуть претендувати на статус урбанізованих територій, в яких сформувалася міська правова система.

Постановка завдання. З цієї точки зору найбільш перспективним уявляється розгляд інституціоналізації міських правових систем, фундаментальні основи яких закладені Конституцією України, тобто міських правових систем Києва та Севастополя.

Варто зазначити, що особливості здійснення місцевого самоврядування у цих містах доволі часто ставали предметом досліджень, здебільшого у сфері конституційного та муніципального, іноді – адміністративного та фінансового права. Утім, як видається, проблематика правового положення цих міст у правовій системі України, а так само їх значення для правового життя української держави зумовлює актуальність саме загальнотеоретичного осмислення їх правових систем.

Результати дослідження. Виявлення особливостей правових систем міст Києва та Севастополя, правовий статус яких в українському законодавстві часто якщо не ототожнюється, то, принаймні, розкривається в одному контексті, ускладнюється питаннями правового регулювання окупованих територій, до яких, згідно з чинним законодавством, відноситься і місто Севастополь. У зв'язку з цим проблематичним є розгляд правової системи цього міста з точки зору його фактичного виключення з правового поля України. Попри те, що територія АР Крим та м. Севастополя на рівні світового співтовариства однозначно розглядаються як незаконно окуповані [1], усе ж положення Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим тимчасово окупованій території України» вказують на те, що м. Севастополь з його сформованою правовою системою виключено з правового простору України (зокрема, положення статті 12 цього Закону, які регламентують зміну територіальної підсудності внаслідок неможливості здійснювати правосуддя судами на тимчасово окупованій території).

Тому проблеми та напрями інституціоналізації правових систем міст, яким Конституцією України надано спеціальний правовий статус, мають досліджуватися з урахуванням специфіки правового регулювання режиму тимчасово окупованих територій.

Водночас проблематика розвитку міських правових систем в Україні не може розглядатися окремо від інституціоналізації міського права у столиці України місті Києві. Можна зауважити, що формування правової системи міста Києва на сьогодні перебуває під знаком протистояння між територіальною громадою міста та державою, яке, зокрема, знаходить свій прояв у тому, що розроблені проекти законів «Про столицю України – місто-герой Київ» з різних причин ігноруються парламентаріями. Це призводить до того, що місцеве самоврядування у Києві та формування київського міського права є сповільненим та таким, що не відповідає статусу цього міста у структурі державного та правового простору сучасної України.

Як видається, така ситуація пов'язана, передовсім, із тим, що місто Київ за Конституцією України та Законом України «Про столицю України – місто-герой Київ» має особливий правовий режим, що зумовлює наявність специфічного довготривалого зв'язку між містом та державою. Виконання Києвом своїх столичних функцій, з одного боку, є важливим стимулом його соціально-економічного розвитку, а, з іншого – фактором, що накладає певні обмеження на його самоврядний статус. І.Й. Магновський зазначає, що специфіка конституційно-правового статусу Києва пов'язана з тим, що конституційно-правовий режим цього міста передбачає ширші, у порівнянні з іншими містами, функції міста та відповідні повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також закріплені у спеціальному законі державні гарантії та особливу систему органів місцевого самоврядування [2, с. 44].

Наявність такого особливого конституційно-правового режиму безпосередньо впливає на формування в українському законодавстві теоретичної та нормативної конструкції столиці як міста з винятковим правовим статусом. Цій проблематиці присвячена дисертація М.П. Хонди. Утім, мета нашого дослідження полягає не у виявленні специфіки конституційно-правового режиму міста Києва, а у розгляді особливостей формування його правової системи та перспектив її розвитку.

Слід наголосити на тій обставині, що виконання Києвом столичних функцій зумовило специфіку розвитку нормативних засад його правової системи. Йдеться тут не лише про перма-

нентний конституційно-правовий конфлікт, пов'язаний з розмежуванням чи, навпаки, злиттям посад голови Київської міської ради та Київської міської державної адміністрації, який набирає оберті незадовго до кожних місцевих виборів. Одна з характерних рис правової системи Києва полягає в її залежності від законодавчої та виконавчої гілок державної влади.

Наприклад, характерними є спроби впливати на діяльність Київської міської ради та на формування правової системи міста зі сторони Президента України. Демонстрацією такого впливу може слугувати Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку міста Києва» від 25 лютого 2008 р., у якому Кабінету Міністрів України та Київській міській державній адміністрації доручено вжити низку заходів, значна кількість яких виходить не лише за межі компетенції цих органів, але й за межі компетенції виконавчої влади загалом [3].

Але такі спроби мають ситуативний характер і загалом лише підкреслюють політичну залежність Києва від Президента та Кабінету Міністрів України. Політична залежність має при цьому хоча б частково економічні підстави. Попри те, що Київ як окрема адміністративно-територіальна одиниця є одним з найбільш економічно успішних регіонів держави, усе ж можна говорити і про те, що за абсолютними економічними показниками Київ не є самозабезпечувальним регіоном. Про це свідчить, зокрема, бюджет Києва на 2015 рік, де доходи хоча й перевищують видатки (22 млрд 215 млн гривень проти 17 млрд 446 млн гривень відповідно), але при цьому більше ніж 8 млрд гривень у структурі дохідної частини бюджету є субвенціями з Державного бюджету [4]. Така ситуація є загалом типовою для більшості місцевих бюджетів, але для Києва вона має особливе значення саме тому, що, виконуючи функції столиці, Київ використовує для цього кошти Державного бюджету, а порядок використання цих коштів встановлюється Кабінетом Міністрів України. Результатом такої економічної та політичної залежності Києва є також те, що він поступово втрачає позиції у провідних економічних рейтингах [5]. Вважаємо, що формування правових систем українських міст має базувати на бюджетній та управлінській децентралізації та деконцентрації влади. Саме тому проведення таких реформ є вкрай необхідним не лише для розвитку української економіки, але й права.

Водночас фінансова та політична залежність Києва від виконавчої та законодавчої влади хоча і є значною, але усе ж не настільки потужною, щоб унеможливити формування у ньому міського права. На це вказує активна нормотворча діяльність Київської міської ради. Варто підкреслити, що загалом Київ не вибивається із загальної української тенденції ухвалення локальних правових актів: більшість їх має індивідуальний характер, а правові акти нормативного характеру становлять незначний відсоток. Можна припустити, що це знову ж таки пов'язано з залежним характером міського самоврядування в Україні, отже, права децентралізація є неможливою без децентралізації державної.

Значна увага у нормативно-правових актах Києва приділяється благоустрою. При цьому примітним є прагнення Київської міської ради створити автономну щодо національного законодавства систему заборон та санкцій за правопорушення. Яскравим прикладом тут може слугувати Прейскурант тарифів оплати дій юридичних та фізичних осіб, що призвели до порушення нормативних актів про зовнішній благоустрій міста, який був затверджений Рішенням Київської міської ради від 14 липня 1998 р. № 94 [6], і є продовженням Правил благоустрою території по забезпеченню чистоти та порядку у місті Києві, які були затверджені тим самим Рішенням. З одного боку, положення частини 2 статті 5 Кодексу України про адміністративні правопорушення прямо передбачають можливість органів місцевого самоврядування встановлювати додаткові правила, за порушення яких наступає адміністративна відповідальність [7, ст. 5]. З іншого боку, у цьому випадку йшлося не лише про наявність додатково встановлених нормативних заборон, але й про регламентацію порядку стягнення та обсягу додаткових санкцій, які діяли паралельно з санкціями, передбаченими КУпАП. Примітно, що Київська міська рада, затверджуючи цей Прейскурант, встановила найвищі штрафи за самовільне будівництво (47 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), самовільне розширення діючих підприємств (45 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), самовільну реконструкцію та реставрацію будівель (43 та 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян відповідно).

Очевидна невідповідність такого підходу положенням Конституції України привела до скасування відповідних пунктів рішення у судовому порядку. Господарський суд міста Києва підкреслив, що винятково законами України визначаються основи цивільно-правової відповідальності; дії, що є злочинами, адміністративними чи дисциплінарними правопорушеннями, і відповідальність за них. Тобто незалежно від виду відповідальності, до якої притягують особу, така відповідальність повинна бути передбачена виключно законами України. Оскільки рішення

Київської міської ради є підзаконним актом, то у ньому не можуть встановлюватися нормативні приписи, що встановлюють додаткову адміністративну відповідальність за порушення правил благоустрою [8].

Нормативність рішень Київської міської ради не може виходити за рамки загальної нормативної системи, яка діє у державі. Такий підхід є цілком логічним з урахуванням того, що, виходячи з концепції юридичного позитивізму, нормативні рішення можуть ухвалюватися лише сувереном або з його дозволу (про що писав Дж. Остін). У міському праві України склалася система, коли нормативні приписи, які були ухвалені на рівні міських рад (зокрема Київською міською радою), можуть спиратися на обмежений набір правових засобів. Так, засоби юридичної відповідальності повною мірою віднесено до сфери законотворчості.

Одна із характерних рис сучасного Києва – його розвиток як міської агломерації мегаполісного типу. Це, у свою чергу, зумовлює специфіку містобудівної діяльності з її орієнтацією на високоповерхове будівництво. Можна помітити, що саме у Києві часто мають місце порушення порядку забудови, процедур виділення земельних ділянок тощо. Тому містобудівна проблематика у міському праві Києва посідає особливе місце. Особливої уваги у цьому контексті варті такі рішення Київської міської ради: «Про основні засади містобудівної політики у місті Києві» [9], «Про Порядок громадського обговорення містобудівної документації у м. Києві» [10], «Про забезпечення недопущення самочинного будівництва та самовільного зайняття земельних ділянок» [11] та ін.

Інтерес викликають принципи містобудівної політики м. Києва: компактне місто, культурно-діловий центр країни, збалансований інтегрований розвиток міста та приміських територій, відповідальність перед прийдешніми поколіннями, привабливе та гуманне місто, мобільне та доступне місто. Зміст цих принципів, розкритий в основних засадах містобудівної політики у місті Києві, цілком вписується у сучасні інтерпретації засад урбаністики та розвитку міських агломерацій, що формуються на рівні міжнародних актів декларативного та нормативного характеру. Суб'єктами реалізації цієї політики визначено Київську міську раду, її виконавчий орган (Київську міську державну адміністрацію), Департамент містобудування та архітектури та інші структурні підрозділи виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації).

Основний недолік цього акту – він є суто декларативним за своїм характером, що знижує його реальний вплив як на містобудівну діяльність у місті, так і на ухвалення інших індивідуальних та нормативних правових рішень. Документ не містить жодних конкретних, навіть рамкових, положень, які б визначали особливості здійснення містобудівної діяльності у Києві.

Конкретнішим є зміст Порядку громадського обговорення містобудівної документації у м. Києві, який регламентує процедуру громадського обговорення містобудівної документації. Так, у ньому зазначається, що під час розроблення Генерального плану міста Києва, інших містобудівних програм розвитку загальноміської інфраструктури державного або загальноміського значення, місцевих правил забудови проводиться громадське обговорення принципів вирішень планування, забудови та іншого використання території міста Києва. При плануванні і забудові окремих територій міста Києва забезпечується громадське обговорення містобудівної документації: схем планування та детальних планів територій, проектів комплексної реконструкції та забудови кварталів, мікрорайонів.

Акт містить у собі опис процедури громадського обговорення містобудівної документації за декількома категоріями: принципове вирішення планування, забудови та іншого використання території міста Києва; комплексна реконструкція та забудова територій кварталів, мікрорайонів; будівництво окремих об'єктів містобудування.

Проблема, утім, полягає у тому, що громадське обговорення містобудівної документації фактично ніяк не впливає на ухвалені рішення. Це особливо помітно на тлі положень пункту 2.7 Порядку, в якому закріплено: «питання щодо урахування громадських інтересів у генеральному плані стосовно планування використання території, розміщення найважливіших об'єктів може бути подано на розгляд сесії Київради» [12]. Але ж будь-яка громадська ініціатива, пов'язана з містобудуванням, може бути проігнорована Київською міською радою без пояснення причин, оскільки такі ініціативи не підлягають обов'язковому розгляду. Як уявляється, такий підхід є досить сумнівним, оскільки він, по суті, виключає громадськість з процесів ухвалення рішень щодо спорудження кварталів, мікрорайонів, окремих будівель тощо, що є конфліктогенним чинником. Не випадково саме Київ часто опиняється у центрі скандалів довкола забудовників.

Для розв'язання окремих містобудівних проблем міське право Києва почало усе більшою мірою орієнтуватися на недопущення порушень у сфері оформлення будівної документації шля-

хом посилення контролю за припиненням незаконного (самовільного) будівництва будь-яких об'єктів будівництва та встановлення (розміщення) тимчасових споруд торговельного, побутового, соціально-культурного чи іншого призначення для здійснення підприємницької діяльності, а також забезпечення недопущення незаконної (самовільної) їх реконструкції, добудови, перебудови під об'єкти нерухомого майна чи інших незаконних дій з тимчасовими спорудами та недопущення незаконного введення таких об'єктів в експлуатацію та реєстрації на них права власності чи інших речових прав як на об'єкти нерухомого майна [13].

Особливий інтерес у цьому контексті становить те, що у міському праві Києва поступово формується термінологічна система, прив'язана до правових реалій саме цього конкретного міста. Наприклад, у рішенні Київської міської ради «Про забезпечення недопущення самочинного будівництва та самовільного зайняття земельних ділянок» наводяться деякі дефініції, наприклад: самочинно (самовільно) збудований об'єкт – це житловий будинок, будівля, споруда, інше нерухоме майно, які збудовані або будуються на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, або без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи, чи належно затвердженого проекту, або з істотними порушеннями будівельних норм та правил. Варто зазначити, що формування на рівні міського права самостійної системи термінів та понять є важливим кроком до формування міських правових систем.

Важливу роль у правовій системі Києва відіграють програми і стратегії. Взагалі варто підкреслити, що програмне регулювання на рівні міського права є популярним та у більшості випадків ефективним інструментом досягнення юридично значущого результату. З одного боку, програми, які ухвалюються на рівні міського права, мають характер «м'якого» права, тобто вони не мають нормативних властивостей, а, з іншого, це дозволяє міському праву компенсувати свій доволі обмежений у нинішній адміністративно-територіальній та управлінській системі нормотворчий потенціал. Популярність програмного регулювання у міському праві Києва стала основою для затвердження Порядку розроблення, затвердження та виконання міських цільових програм у місті Києві [14].

Так, можна звернути увагу на ухвалу у 2011 р. «Стратегію розвитку міста Києва до 2025 р.» [15]. Вона містить низку положень, що стосуються зростання міста, особливостей розвитку його транспортної інфраструктури, побудови системи прозорого міського управління тощо. З точки зору формування міського права Стратегія містить незначну кількість посилань на можливу розробку нових сфер та інструментів правового регулювання на рівні міста. У Стратегії приділено увагу формуванню необхідної правової основи у рамках муніципального законодавства для тих чи інших форм співпраці з інвесторами; створення правових засад та механізмів співфінансування проектів містобудування, культурних заходів, освітніх експериментів тощо громадою з прямим контролем якості кінцевого результату. Варто зазначити, що Стратегія базується на принципі субсидіарності, зміст якого розкрито як організаційний і правовий принцип, відповідно до якого завдання повинні виконуватися на найнижчому, малому або віддаленому від центру рівні, на якому їх вирішення можливе й ефективне.

Варто, втім, зазначити, що аналізована Стратегія значно програє у своїй деталізації та процедурній регламентації іншим програмним актам. Це можна пояснити характером цього акту, адже середньострокові програми часто є менш детальними, ніж короткострокові. Однак Стратегія розвитку міста Києва до 2025 р. виглядає занадто розмитою та неконкретною, у ній не встановлено сфер відповідальності органів міської влади, не зафіксовано етапи реалізації та гарантії результату.

Більш детальним та ґрунтовним документом, що є прикладом програмного правового регулювання у міському праві Києва, виступає Програма економічного та соціального розвитку м. Києва на 2015 р. [16]. Зокрема, в цьому акті значна увага приділяється проблемам формування енергетичного права у правовій системі Києва. Так, наприклад, у документі йдеться про те, що затверджений Міський енергетичний план Києва на 2012–2016 роки, а також Стандарт надання адміністративної послуги виконавчим органом Київської міської ради (Київською міською державною адміністрацією) з ліцензування господарської діяльності у сфері теплопостачання, проект Регіональної програми стимулювання ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів у закладах освіти і охорони здоров'я міста Києва на 2013–2016 роки, проект Плану сталого енергетичного розвитку міста Києва до 2020 року створили передумови для опрацювання можливих варіантів фінансування з міського бюджету енергозберігаючих проектів на основі ЕСКО – механізму у бюджетній сфері з передбаченням необхідності планування бюджетних видатків на енергозабезпечення закладів бюджетної сфери відповідно до визначених базових рів-

нів енергоспоживання. Методологію розрахунку базових рівнів енергоспоживання пропонується розробити та затвердити розпорядженнями виконавчого органу Київської міської ради.

У міських програмах, схвалених Київською міською радою, значна увага приділяється плануванню міста, про що вже йшлося вище. Для будь-якого великого міста проблематика міського простору є пріоритетною, оскільки саме вона, у кінцевому підсумку, визначає, наскільки інтенсивно буде розвиватися його правова та економічна система. Наприклад, можна говорити про міську цільову програму зі створення єдиного паркувального простору [17], яка, втім, так і не була виконана. Нею передбачався розвиток паркувального простору міста, забезпечення створення умов для зменшення навантаження на вулично-дорожню мережу міста, покращення організації дорожнього руху у частині впорядкування робіт з паркування, введення нових інноваційних технологій при наданні послуг з паркування, підвищення рівня надання послуг з паркування, створення організаційних і економічних умов для розвитку паркування, що забезпечить значний внесок у соціально-економічний розвиток міста шляхом збільшення дохідної частини бюджету Києва за коштів податкових надходжень, припливу інвестицій, збільшення кількості робочих місць [17].

Ця програма демонструє, що одна з ключових проблем реалізації методу програмного регулювання полягає у неможливості гарантування її виконання та відсутності юридичних механізмів визначення меж компетенції та характеру взаємодії різних виконавців програми.

У сучасній правовій системі Києва усе більш популярними стають програми, які реалізуються спільно з центральними органами виконавчої влади. Наприклад, такою програмою була міська цільова комплексна програма профілактики та протидії злочинності у м. Києві «Безпечна столиця» на 2012–2015 роки [18]. Метою програми було забезпечення ефективної реалізації державної політики на пріоритетному напрямі розвитку держави, а саме у сфері профілактики правопорушень шляхом здійснення комплексу заходів, спрямованих на усунення причин та умов учинення протиправних діянь, а також налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів, органів державної влади та місцевого самоврядування. Утім, відносні показники злочинності у Києві продовжували підвищуватися: у 2012 р. вони становили 102,6 злочинів на 10 тис. жителів [19], у 2013 – уже 120,8 злочинів на 10 тис. жителів [20].

Пов'язана з цією програмою інша – міська цільова програма правової освіти населення міста Києва на 2012–2016 роки [21]. Її реалізація передбачає низку заходів, пов'язаних з організацією освітніх семінарів, публікацію науково-популярної правничої літератури, проведення теле- та радіопередач, присвячених проблемам розвитку вітчизняної правової системи. Одна з цілей програми – попередження віктимної поведінки громадян.

На прикладі формування правової системи міста Києва можна побачити основну проблему розвитку міського права в Україні, яка має декілька важливих складових. По-перше, це фінансова і політична залежність міської влади від виконавчої влади на місцях, що не дозволяє ефективно та відповідально реалізовувати перспективні напрями міської політики.

По-друге, формування нормативної сфери у складовій правових систем сучасних українських міст ускладнюється наявною системою міського самоврядування, яка передбачає доволі вузький спектр автономії міст. З одного боку, це зумовлює пасивність міських рад у створенні нормативно-правової основи для розвитку та функціонування міста, а, з іншого, створює ситуацію, коли міські ради більшою мірою концентрують свою діяльність довкола ухвалення індивідуальних рішень, тобто орієнтуються не на правотворчість, а на правозастосування.

По-третє, програмне регулювання, яке на сьогодні є найпоширенішим методом правового регулювання у містах, має підкріплюватися відповідним нормативним регулюванням, сфера застосування якого є вкрай обмеженою. Навіть Київ, користуючись додатковими можливостями у формуванні своєї правової системи, й нині знаходиться лише на початку шляху її становлення. Наявність великої кількості міських цільових програм, які за своєю природою є більшою мірою управлінськими, ніж регулятивними актами, є недостатнім фактором для правової фіксації самобудності Києва як сучасного міста.

Висновки. Формування правових систем українських міст є важливим кроком на шляху до децентралізації держави, яка задекларована як один із ключових напрямів конституційної реформи. У зв'язку з цим майбутнє реформування має ставити собі за мету максимальне розширення правової автономії міст та надання їм необхідного інструментарію для розвитку їх правових систем, які зараз перебувають на початковій стадії свого становлення. Місто Київ у цьому сенсі має бути пріоритетним, оскільки саме столиця на правах політичного, культурного та економічного центру держави повинна стати локомотивом у справі становлення та розвитку міського права в Україні загалом і формування правових систем окремих міст – зокрема.

Список використаних джерел:

1. Territorial integrity of Ukraine : Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014 [Electronic resours]. – Access mode: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/262.
2. Магновський І.Й. Міста Київ та Севастополь: особливості конституційно-правового статусу / І.Й. Магновський // Юридичний вісник. – 2010. – № 1(14). – С. 43–46.
3. Про невідкладні заходи щодо розвитку міста Києва : Указ Президента України від 25 лютого 2008 р. № 157/2008 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 6. – Ст. 299.
4. Про бюджет м. Києва на 2015 р. (з додатками) : Рішення Київської міської ради у редакції від 4 березня 2015 р. № 163/1028. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/4BD07617E61E6724C2257DDD006DF017?OpenDocument.
5. Fitch підтвердив рейтинги Києва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2015/03/23/535056>.
6. Прейскурант тарифів оплати дій юридичних та фізичних осіб, що призвели до порушення нормативних актів про зовнішній благоустрій міста : затверджений Рішенням Київської міської ради від 14 липня 1998 р. № 94. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/0688E4738E76D615C22573C0004CA43B?OpenDocument – (втратив чинність).
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X, у редакції від 26 квітня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
8. Про визнання недійсними пунктів рішення : Рішення Господарського суду міста Києва від 25 квітня 2002 р. у справі № 20/207 // Збірник поточного законодавства, нормативних актів, арбітражної та судової практики. – 2002. – № 43–44. – Ст. 10.
9. Про основні засади містобудівної політики у місті Києві : Рішення Київської міської ради від 13 листопада 2013 р. № 519/10007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/44B296A92366562CC2257C40006DE0C4?OpenDocument.
10. Про Порядок громадського обговорення містобудівної документації в м. Києві : Рішення Київської міської ради від 16 червня 2005 р. № 438/3014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/73DE445D68318C6DC22573C000538316?OpenDocument.
11. Про забезпечення недопущення самочинного будівництва та самовільного зайняття земельних ділянок : Рішення Київської міської ради від 2 квітня 2015 р. № 317/1182 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/928C2702E06405D9C2257E3700686CE0?OpenDocument.
12. Про Порядок громадського обговорення містобудівної документації в м. Києві : Рішення Київської міської ради від 16 червня 2005 р. № 438/3014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/73DE445D68318C6DC22573C000538316?OpenDocument.
13. Про забезпечення недопущення самочинного будівництва та самовільного зайняття земельних ділянок : Рішення Київської міської ради від 2 квітня 2015 р. № 317/1182 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/928C2702E06405D9C2257E3700686CE0?OpenDocument.
14. Про Порядок розроблення, затвердження та виконання міських цільових програм у місті Києві : Рішення Київської міської ради від 29 жовтня 2009 р. № 520/2589 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/D6C1233F6DE6E5C3C2257697006DE1BF?OpenDocument.
15. Про затвердження Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року : Рішення Київської міської ради від 15 грудня 2011 р. № 824/7060 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MR111604.html.
16. Про Програму економічного і соціального розвитку м. Києва на 2015 рік : Рішення Київської міської ради від 28 січня 2015 р. № 59/924 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/9769F24B5BC18261C2257DDD006DEFFC?OpenDocument.
17. Про затвердження Програми розвитку єдиного паркувального простору в м. Києві до 2015 року : Рішення Київської міської ради від 22 травня 2013 р. № 326/9383 [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/73493EBF3E4F4FC8C2257BAC006873A0?OpenDocument.

18. Про затвердження міської цільової комплексної програми профілактики та протидії злочинності в м. Києві «Безпечна столиця» на 2012–2015 роки : Рішення Київської міської ради від 26 січня 2012 р. № 16/7353 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/1745E0BDF8F5F916C22579BF006DEE35?OpenDocument.

19. Стан та структура злочинності в Україні за 2012 р. : Міністерство внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/doccatalog/document?id=813149>.

20. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2013 р. // Генеральна прокуратура України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&t=fsfile&_c=download&file_id=184158.

21. Про затвердження Міської цільової програми правової освіти населення міста Києва на 2012–2016 роки : Рішення Київської міської ради від 29 грудня 2011 р. № 1005/7241 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MR111843.html